

Kamil Dyląg

Rozwój klubów sportowych i infrastruktury sportowej w obszarze miasta, na przykładzie piłki nożnej w Krakowie w ujęciu przestrzennym

Streszczenie:

Piłka nożna postrzegana jest jako ważny elementem życia społecznego i kulturowego Krakowa. Wynika to z długoletnich tradycji związanych z tą dyscypliną sportu, które są zakorzenione w dziejach miasta. Początkowo piłka nożna w Krakowie miała wymiar amatorski. Pierwsze wzmianki o bardziej zorganizowanej formie uprawiania tej formy sportu wywodzą się jeszcze z czasów pod zaborami. Po odzyskaniu niepodległości, futbol zaczął ewoluować, co wiązało się z profesjonalizacją działalności sportowej klubów. Działacze klubowi z Krakowa byli ważnymi postaciami w kierunkowaniu rozwoju piłki nożnej oraz infrastruktury sportowej, nie tylko w mieście, ale w całym kraju. W okresie dwudziestolecia międzywojennego, występowało zjawisko rozwoju demograficznego, kulturowego i gospodarczego miasta, co przełożyło się na dynamiczny rozwój sportu w tamtym czasie. W drugiej połowie XX w. nowy ustrój polityczny w Polsce, spowodował reorganizację zarządzania sportem w kraju. Ówczesne zmiany, przełożyły się na obraz funkcjonowania sportu, między innymi działalność klubowa została mocno uzależniona od zakładów przemysłowych. Po okresie transformacji związanej z przemianami ustrojowymi po 1989 roku funkcjonalność wielu klubów (zwłaszcza wielosekcyjnych), stała się znacznie trudniejsza przez odcięcie środków finansowych płynących z państwowych zakładów. Dzisiejsza sytuacja uległa zmianie, między innymi poprzez poprawę sytuacji ekonomicznej w mieście, a także partycypację Polski we wspólnocie Unii Europejskiej. Możliwość pozyskiwania środków z Unii, na rzecz rozwoju regionalnego pozwala na znacznie więcej opcji w zakresie inwestycji związanych ze sportem. Ważnym elementem rozwoju futbolu zawodowego, stał się sponsoring klubowy. Za dobry przykład udanego sponsoringu przytoczyć można dwa najbardziej utytułowane krakowskie kluby – Wisłę Kraków i Cracovię. Oba zespoły zyskały przede wszystkim stabilizację finansową oraz progres w osiągniętych wynikach sportowych.

Development of sports clubs and sports infrastructure in the area of the city of Krakow in spatial terms

Abstract:

Soccer is seen as an important part of Krakow's social and cultural life. This is due to the long-standing traditions associated with the sport, which are rooted in the city's history.

Initially, soccer in Krakow had an amateur dimension. The first mentions of a more organized form of practicing this form of sport date back to the times under the Partitions of Poland. After the restoration of independence, soccer began to evolve, which was associated with the professionalization of the clubs' sports activities. Club activists from Krakow were important figures in directing the development of soccer and sports infrastructure, not only in the city, but throughout the country. During the interwar period, there was a phenomenon of demographic, cultural and economic development of the city, which translated into the dynamic development of sports at that time. In the second half of the 20th century, the new political system in Poland, resulted in a reorganization of sports management in the country. The changes at the time, translated into the picture of the functioning of sports, among other things, club activities became heavily dependent on industrial plants. After the period of transition associated with political changes after 1989, the functionality of many clubs (especially multi-section clubs), became much more difficult by cutting off funds flowing from state-owned factories. Today's situation has changed, not least due to improvements in the city's economy, as well as Poland's participation in the European Union community. The ability to obtain funds from the Union, for regional development, allows for many more options for sports-related investments. An important element in the development of professional soccer, has become club sponsorship. A good example of successful sponsorship is the two most successful clubs in Krakow – Wisla Krakow and Cracovia. Both teams have gained, above all, financial stability and progress in sports performance.

Received: 30 October

Accepted: 15 December

Otrzymano: 30 października

Zaakceptowano: 15 grudnia

Sugerowana cytacja/ suggested citation: Dyląg, K. (2023). Rozwój klubów sportowych i infrastruktury sportowej w obszarze miasta, na przykładzie piłki nożnej w Krakowie w ujęciu przestrzennym, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 87–100, DOI 10.24917/20845456.19.6

Wprowadzenie

Sport jest istotnym elementem życia społecznego. Za jeden z czynników wpływających na ten obraz, jest naturalny zmysł człowieka jakim jest rywalizacja. Pierwsze wzmianki o sporcie jako formie rywalizowania, pochodzą ze starożytnej Grecji. Dowodzi to obecności sportu w życiu społeczeństwa od setek lat (Hajduk, 2013). W celu dalszego zrozumienia umiejscowienia roli sportu jako elementu życia codziennego, jest próba przestudiowania definicji sportu Waškowskiego (2007) „Świadoma i dobrowolna działalność człowieka, podejmowana głównie dla zaspokojenia potrzeb zabawy, popisu i walki, a także wewnętrznego doskonalenia się w drodze systematycznego rozwoju cech fizycznych, umysłowych i wolicjonalnych”. W dzisiejszym społeczeństwie sport pełni wiele funkcji takich jak: funkcję aktywności fizycznej, funkcję rozrywkową czy zawodową. Wśród pozostałych funkcji na uwagę zasługuje także funkcja reprezentatywna. Ponieważ stadiony w mieście oraz organizacja imprez sportowych mają wydźwięk wizerunkowy, co może przełożyć się na promocję turystyki w mieście (Hajduk, 2013). Ostatnią omawianą funkcją na którą warto zwrócić uwagę jest funkcja tożsamości narodowej. Szczególny jej przejaw odnosi się do czasów zaborów Polski. W ten sposób młodzi Polacy dawali przejaw patriotyzmu wśród symboliki i nazewnictwa powstających

zespołów, które odnosiły się do znaków narodowych. Symbole te można odnaleźć po dziś dzień wśród krakowskich zespołów (Kukulski, 1988). Jedną z najpopularniejszych dyscyplin sportu gier zespołowych jest piłka nożna. Istnieje kilkanaście czynników, które wpłynęły na popularyzację futbolu. Wspomnianymi czynnikami są między innymi: zjawisko globalizacji na świecie, profesjonalizacja piłki nożnej, sponsoring klubów i rozgrywek, a także rozwój gospodarczy. Głównym celem pracy jest określenie wpływu czynników politycznych, gospodarczych i społeczno-ekonomicznych na rozwój piłki nożnej w Krakowie. Celami szczegółowymi pracy są natomiast uwarunkowania historyczne rozwoju piłki nożnej na badanym obszarze i przeanalizowanie czynników przestrzennych, politycznych oraz gospodarczych w celu oceny potencjalnego progresu tej dyscypliny sportu. Zasięg przestrzenny obejmuje miasto Kraków, natomiast zakres ram czasowych badania obejmuje wszelką działalność od początku XX w. po czasy współczesne. Szczególną uwagę w pracy nałożono na analizę poszczególnych czynników z zakresu gospodarczego, które przełożyły się bezpośrednio na rozwój tego sportu. Główną metodą badawczą w pracy była analiza dostępnej literatury naukowej z tematyki badania. Ponadto zasięgnięto po dostępne źródła kartograficzne, internetowe i źródła monograficzne, poświęcone działalności klubów sportowych. Szczególną rolę dla powstania pracy odegrały publikacje autorstwa J. Kukulskiego z 1988 roku.

Rys historyczny rozwoju piłki nożnej i infrastruktury sportowej w Krakowie.

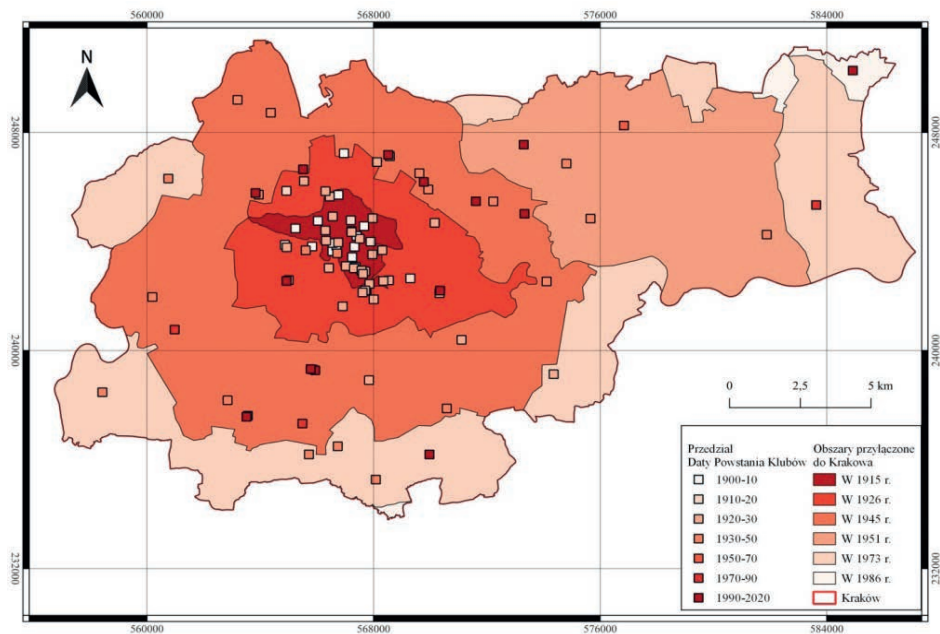
Pierwsze wzmianki o meczu piłki nożnej z udziałem krakowskiej drużyny, pochodzą z 14 lipca 1894 roku. Wtedy to krakowska młodzież udała się do Lwowa na II zlot „sokołów”, czyli zawodów w których brały udział Stowarzyszenia Gimnastyczne Sokół, gdzie został rozegrany mecz pomiędzy młodzieżą krakowską a lwowską (Kukulski, 1988). Piłka nożna w Krakowie istniała jednak wcześniej, wszystko za sprawą dr. Henryka Jordana, którego określa się mianem ojca piłki nożnej w Polsce. Jak można przeczytać w publikacji H. Smarzyńskiego z 1958 roku, poświęconej Henrykowi Jordanowi, to właśnie on był człowiekiem który przywiózł piłkę nożną do Polski. Następnie zaczął wprowadzać tą dyscyplinę do swojego parku, jako jedną z gier uprawianych przez młodzież biorącą udział w zajęciach. Szacuje się, iż w piłkę nożną grano w parku już od około 1890 roku. Park dr. Henryka Jordana stał się pierwszą kolebką amatorskiego piłkarstwa w Krakowie, głównie w formie rozrywki i rekreacji. Za datę narodzin piłki nożnej w bardziej zorganizowanej formie, niż gier wśród młodzieży uchodzi 4 czerwiec 1906 roku. Wtedy do Krakowa zawitały dwie drużyny pochodzące ze Lwowa (Kukulski, 1988). Jedną z nich była drużyna Czarnych, która rozegrała mecz z drużyną „Przewodników”, składała się ona głównie z chłopców uczęszczających do III gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego III. Ze wspomnień Józefa Lustgartena zawartych w „Narodziny Krakowskiego Sportu” z 1959 roku można wyczytać, iż mecz z 4 czerwca wywołał spore zainteresowanie wśród Krakowiaków futbolem, a samo pojawienie się piłkarzy ze Lwowa, zrobiło duże wrażenie na publiczności. Wówczas w Krakowie pojawiła się pierwszy raz drużyna piłkarska ubrana w jednolite kostiumy piłkarskie. Wspomniany mecz, stał się prawdziwym bodźcem napędowym do rozwoju piłki nożnej na ziemi krakowskiej (ryc.1). We wszystkich szkołach średnich zaczęły

powstawać drużyny, które rywalizowały ze sobą. Dużą rolę w zakładaniu drużyn szkolnych i nie tylko, miała polityka Cesarstwa Austriackiego wobec Polaków w Galicji. Pod zaborem austriackim, gdzie obowiązywał język polski, nie było trudności w zawiązywaniu stowarzyszeń nie obowiązywała cenzura odnośnie nazw i barw klubowych. Możliwe było tworzenie własnych rozgrywek, wszystko to mogło odbywać się za sprawą dość liberalnego podejścia władz Cesarstwa do polityki, prawa, kultury oraz życia społecznego na okupowanych ziemiach (Kukulski, 1988). To podejście sprzyjało zjawisku dużej koncentracji siedzib zespołów krakowskich skoncentrowanych głównie w granicach administracyjnych miasta sprzed roku 1915 (ryc.1).

Wraz ze wzrostem zainteresowania nową zyskująca na popularności dyscypliną, park dr. Jordana okazywał się zbyt „ciasny” dla natłoku meczów nieformalnych drużyn. Zaczęto wówczas przenosić się na wielką niezagospodarowaną połąć terenu, czyli błonie krakowskie (Kukulski, 1988). Pierwsze boiska na błoniach wyglądały prowizorycznie. Zazwyczaj odgradzano plac gry sznurem, ówczesne wymiary boiska również nie miały większego znaczenia, ponieważ przepisy gry w piłkę nożną nie stanowiły wtedy kluczowego elementu gry przez brak ich znajomości. Dopelnieniem prowizorycznego placu gry była publiczność która gromadziła się wokół terenu przeznaczanego do gry (Wikipasy.pl). To właśnie krakowskie błonie, były świadkiem pierwszych oficjalnych meczów z udziałem klubów z Krakowa rozgrywanych na terenie miasta. Wraz z rozwojem dyscypliny i zawiązaniem się pierwszych oficjalnych stowarzyszeń pojawiła się chęć czerpania zysków przez kluby z wejściówek na mecze. W tym celu zaczęto przenosić rozgrywki na stadiony, pierwsza przeprowadzka meczów piłkarskich miała miejsce na wybudowany w 1891 roku tor wyścigów konnych znajdujący się w sąsiedztwie parku Jordana oraz błoni, przy alei 3 maja (ryc.2). Kolejne przeprowadzki miały miejsce na powoli powstające stadiony przeznaczone głównie do gry w piłkę nożną jak np. stadion złotowy u schyłku błoni przy ówczesnej ulicy Wolskiej, dzisiejsza ul. Piłsudskiego (ryc. 2).

Jeszcze przed wybuchem I Wojny Światowej kluby piłkarskie zaczęły otwierać swoje własne obiekty, aby zmaksymalizować zysk czerpany ze sprzedaży biletów. Swoje stadiony w tamtym czasie otworzyły między innymi Wisła Kraków, Cracovia. Pierwszy obiekt krakowskiej Wisły został otwarty w 1914 i znajdował się na Oleandrach, róg dzisiejszych ulic Oleandra i Ingardena (historiawisly.pl, 2023). Obecnie Wisła Kraków rozgrywa swoje mecze w miejscu, gdzie mieścił się przedwojenny stadion Żydowskiego Towarzystwa Sportowego Jutrzenka Kraków. Swoją siedzibę otworzyła również Cracovia, której obiekt przy ulicy Kałuży został oddany do użytku w 1912 roku. Jest on obecnie najstarszym zachowanym stadionem piłkarskim używanym do dnia dzisiejszego w Polsce (Cracovia.pl, 2023).

Oprócz rozbudowy klubowych obiektów sportowych liberalne podejście zarobczy, które pozwalało na zakładanie organizacji narodom okupowanym sprawiło, iż zaczęły powstawać pierwsze struktury związkowe zrzeszające kluby piłkarskie. Związkami powstałymi jeszcze podczas zaborów, w których tworzeniu mocno przyczynili się działacze krakowskich klubów, były między innymi *Krajowy Związek Turystyczny*, założony w 1906 roku oraz powstały w 1911 roku, *Związek Klubów Polskich*. Wkrótce po założeniu pierwszych struktur organizacyjnych, zaczęto rozgrywać pierwsze oficjalne rozgrywki Mistrzostw Galicji, zainaugurowanych

Ryc.1 Zależności w przedziale dat powstania klubów, na przykładzie rozwoju terytorialnego Miasta Kraków.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Mydel (1994), Wikipasy.pl.

Ryc. 2. Rozmieszczenie wybranych nieistniejących Stadionów w Krakowie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wikipasy.pl.

w 1913 roku (Kukulski, 1988). Wybuch I Wojny Światowej niewątpliwie wpłynął negatywnie na rozwój sportu w Polsce, nie tylko w Krakowie. W 1914 wystartowały drugie mistrzostwa Galicji, jednakże zostały przerwane przez wybuch wojny. Globalny konflikt okazał się okresem, w którym kilka krakowskich klubów zniknęło, a wszelka działalność sportowa na czas wojny została zawieszona. Powodem tego była przede wszystkim niepodważalna szansa odzyskania niepodległości, wówczas wszystkie inne sprawy niż Polskie zeszyły na dalszy tor (*Małopolski związek Piłki Nożnej w Krakowie 85 lat, 2005*). Odzyskanie niepodległości przez nasz kraj stworzyło dogodne warunki do rozwoju sportu na wielu płaszczyznach. W 1919 roku, powstaje *Polski Związek Piłki Nożnej, w którego założeniu partycypowali działacze krakowskich klubów. Utworzenie suwerennego państwa przyniosło również możliwość utworzenia oficjalnych rozgrywek krajowych, w których liczne sukcesy święciły drużyny z Krakowa (Wisła, Cracovia, Garbarnia). Międzywojenny Kraków stał się dogodnym miejscem do rozwoju piłki nożnej w tamtym okresie za sprawą rozwoju gospodarczego oraz kulturowego. W klasie robotniczej w tamtym czasie mocno dominowała płęć męska, pracownicy nowo powstających zakładów pracy zaczęli zakładać drużyny w celach rekreacyjnych. Stąd w tamtym czasie można usprawiedliwić licznie powstające rzemieślnicze kluby portowe jak Garbarnia, Czarni czy RKS (Robotniczy Klub Sportowy). Swoje drużyny zaczęła także zgłaszać do rozgrywek mniejszość żydowska, która licznie zamieszkiwała obecną stolicę małopolski. Żydowskie kluby były wielosekcyjne i miały wymiar utożsamienia kulturowego, dlatego w ich szeregach występowali głównie zawodnicy i zawodniczki pochodzenia żydowskiego. Największymi klubami żydowskimi z Krakowa, były wówczas Maccabi Kraków oraz Jutrzenka.*

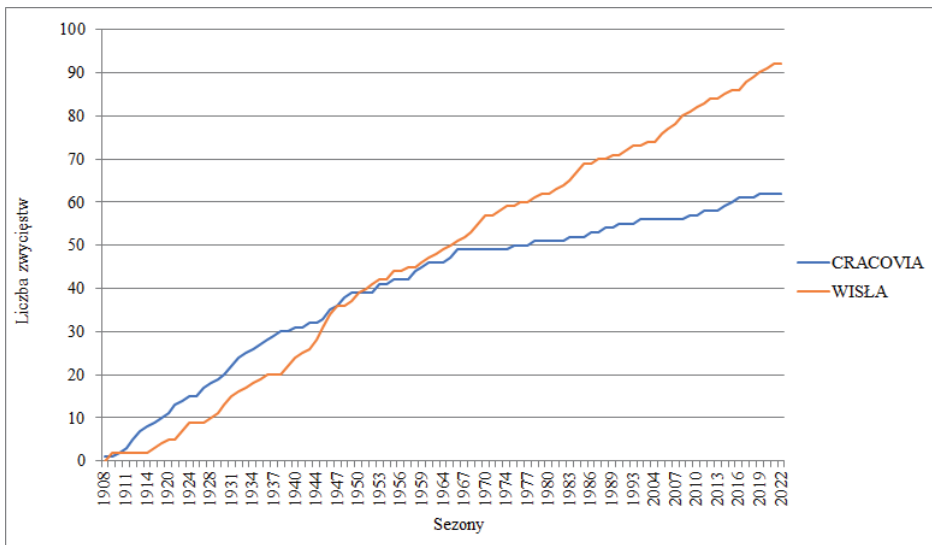
Początek II wojny światowej spowodował kolejne zawieszenie oficjalnej działalności sportowej w naszym kraju. W czasie okupacji niemieckiej jakakolwiek zorganizowana aktywność fizyczna była surowo zabroniona, a działalność klubów była nielegalna (Chemicz, 1982). Prócz sankcji organizacyjnych warto zaznaczyć, iż *podczas trwania wojny życie straciło wielu wybitnych zawodników i działaczy klubów z Krakowa, zmobilizowanych do sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polski, bądź zamordowanych przez nazistów wskutek prześladowań i holocaustu. Szczególnie dotknięte tym wydarzeniom zostały również kluby mniejszości żydowskiej, które zniknęły z piłkarskiej mapy Krakowa wskutek tych wydarzeń. Lata 1939–1945 przyniosły liczne straty gospodarcze, demograficzne i kulturowe, rozwój sportu w tamtych latach mocno wyhamował. Lata powojenne przyniosły szereg zmian strukturalnych i organizacyjnych nie tylko w piłę nożnej, ale także w całym polskim sporcie.*

Współczesne uwarunkowania rozwoju piłki nożnej na przykładzie zmian politycznych i gospodarczych.

Koniec II Wojny Światowej przyniósł radykalne zmiany w kierowaniu polskiego sportu, w tym piłki nożnej. W Polskiej Republice Ludowej przyjęto model działalności sportowej wzorowany na modelu radzieckim (Przynoga, 2012). Wspomniany projekt polegał w głównej mierze na upaństwowieniu wszelkiej działalności sportowej na terenie całego kraju. Efektem tego zabiegu kluby sportowe straciły osobowość prawną (odzyskały ją w 1956 oraz odtworzono wówczas związki

sportowe). W niektórych przypadkach kluby straciły prawa do swoich pierwotnych nazw. Wiązało się to z zmianą strukturalną oraz finansowania całego sportu, który przybrał charakter amatorski. Piłka nożna została wówczas mocno powiązana z ustrojem politycznym (Przynoga, 2012). Zabieg ten miał na celu likwidację klubów o silnej podmiotowości i utożsamieniu ze społeczeństwem, w ich miejsca tworzone „koła sportowe” podporządkowane nowym standardom polityki wobec sportu. Kluby zaczęły funkcjonować w silnej symbiozie z zakładami pracy, z których zawodnicy mogli trafiać do zespołów. Wraz z tymi zmianami wiązał się odgórny zakaz powoływania jakichkolwiek klubów sportowych, funkcjonować mogły wówczas tylko wyżej wspomniane „koła sportowe”. W latach 50-tych takich kół istniało około osiem, według konkretnego klucza nazw odnoszących się do konkretnej branży lub gałęzi przemysłu. Swoje koła miały również państwowe instytucje z zakresu bezpieczeństwa i obrony narodowej. Poszczególne koła funkcjonujące w latach 50-tych i 60-tych to między innymi: WKS (Wojskowy Klub Sportowy np. Wawel Kraków), Gwardia (od Ministerstwa Spraw Wewnętrznych), Kolejacz (związane z transportem), Budowlani (związane z zakładami pracy o charakterze budowlanym), Górnik (przemysł wydobywczy), Stal (związane z przemysłem ciężkim), Włóknierz (związane z przemysłem włókienniczym), Unia (przemysł chemiczny). Kluby nie miały zatem wyboru i pod naciskiem władzy, zaczęły wstępować do poszczególnych kół np. Wisła Kraków została przemianowana na „Gwardyjskie Towarzystwo Sportowe”, ponieważ została związana organizacyjnie z milicją obywatelską. Wpływ ingerencji przez organy państwa na sport odcisnął swoje piętno w rywalizacji klubowej w oficjalnych zawodach (ryc. 3). Władze uczyniły w tamtym czasie kluby wojskowe oraz milicyjne jednymi z najlepiej finansowanych w kraju, zmieniając tym samym układ sił klubowych w rozgrywkach. Jednym z głównych celów takiego zabiegu była potrzeba ocieplenia wizerunku służb bezpieczeństwa poprzez sport, dlatego właśnie kluby powiązane z ówczesnymi władzami były najlepiej zorganizowanymi w kraju. Oprócz dobrego zaplecza finansowego w postaci mocnego patronatu, mogły swobodnie kontraktować zawodników z innych drużyn np. robotniczych, pod przykrywką uniknięcia powołania do wojska i wyboru gry dla klubu wojskowego (Przynoga, 2012). Za przykład może posłużyć rywalizacja pomiędzy dwoma największymi krakowskimi klubami czyli Wisłą Kraków i Cracovią. W czasach PRL Cracovia mocno straciła na swojej pozycji sportowej, na korzyść lepiej finansowanej i wspieranej przez resort państwa Wisły (ryc. 3). W rezultacie drużyna Cracovii zaczęła borykać się z problemami organizacyjnymi wskutek słabego patronatu z zakładów spółdzielczych. W PRL sport miał głównie wymiar amatorski, dlatego też kluby nie mogły płacić zawodnikom za grę. Umowy zawodników musiały być konstruowane w taki sposób, aby nie pozostawiały żadnych wątpliwości co do amatorstwa. Zawodnicy, byli zatrudniani na etat w zakładach pracy powiązanych z klubami w których występowali. W taki sposób otrzymywali wypłaty z zakładów, nie koniecznie pracując w nich (Woźniak, 2013).

Druga połowa XX w., cechowała się gwałtownym rozwojem gospodarczym miasta jako okręgu przemysłowego miasta, wskutek rozwoju przemysłu ciężkiego głównie hutnictwa. Skorzystała na tym również infrastruktura sportowa. Jak wówczas wiadomo wszelka działalność sportowa była mocno związana z zakładami pracy, dzięki temu ówczesne władze przeprowadziły kilka dużych inwestycji w zakresie infrastruktury sportowej. Przyczyną takiego zabiegu prawdopodobnie

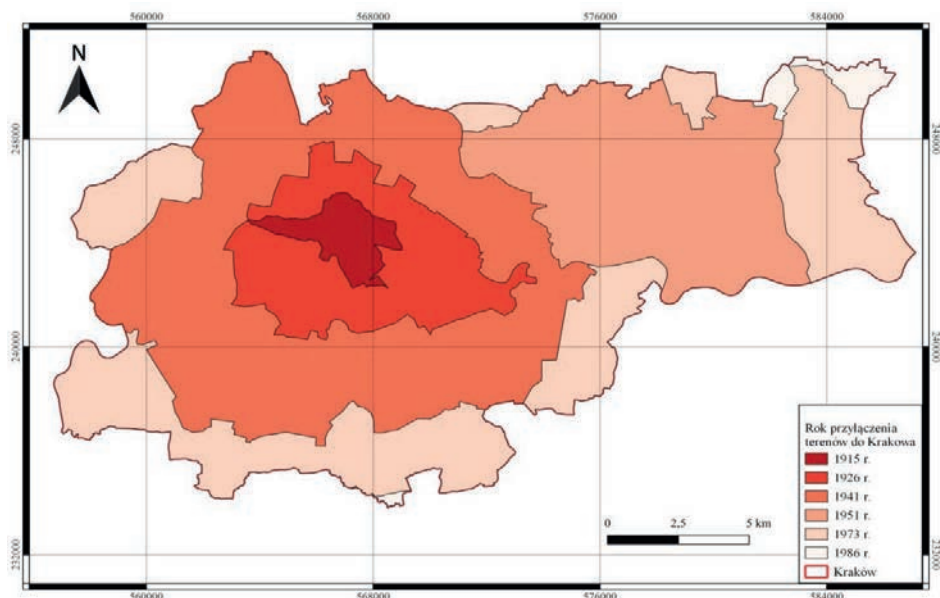

Ryc. 3. Liczba zwycięstw w Derbach Krakowa na przestrzeni lat.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Wikipasy.pl.

była polityka władz komunistycznych odnośnie sportu, które stawiały na uprawianie sportu masowo, grupowo ponad sporty indywidualne. W tym okresie powstały kompleksy sportowo-rekreacyjne oddanych do użytku dla takich klubów jak Klub Sportowy Korona, Hutnik Kraków, Wanda Nowa-Huta, Wojskowy Klub Sportowy Wawel czy kompleks Akademii Wychowania Fizycznego. Po tych inwestycjach dynamiczny rozwój infrastruktury sportowej w mieście mocno wyhamował. Wiązało się to ze zmianą priorytetu w polityce planowanych inwestycji budowlanych. Wpływ na to miał duży wyż demograficzny miasta po wojnie, a także rozwój terytorialny miasta kiedy to kolejno w 1951, 1973 i 1986 poszerzano granice administracyjne Krakowa (ryc. 4). Kolejnym elementem wpływającym na rozwój gospodarczy i demograficzny, a także na nową politykę budowlaną była budowa kombinatu w Nowej Hucie oraz elektrociepłowni opalanej węglem kamiennym w 1968 roku. Wspomniane wcześniej dwie duże inwestycje wygenerowały sporo miejsc pracy, napędzając tym samym migracje do miasta w celach zarobkowych. W tamtym czasie liczba mieszkańców miasta wzrosła niemal dwukrotnie z 300 tys. do 750 tys. (Mydel, 1994). Skutkiem tego większość inwestycji była skupiona na powstawaniu nowych osiedli mieszkalnych tak zwanych „blokowisk”, w celu zaspokojenia potrzeb miasta w liczbie dostępnych mieszkań (Kowalski, 2010).

Zmiany ustrojowe w kraju spowodowały kolejne zmiany w zakresie organizacji sportu w Polsce. Jedną z najbardziej charakterystycznych zmian, które nastąpiły była reorganizacja działalności klubów w zakresie samodzielności. Transformacja ustrojowa dotknęła nie tylko sport, ale niemalże każdy element życia codziennego. Wiązało się to z opracowaniami nowych strategii kierunku podążania państwa i reformowaniem poszczególnych gałęzi gospodarki i prawa. Zmianie uległ również porządek instytucjonalny w kraju. W sporcie nastąpił szeroko rozumiany proces prywatyzacji klubów, następstwem tego zakończono ich finansowanie z budżetu

Ryc. 4. Mapa przedstawiająca daty przyłączenia poszczególnych terenów do Krakowa.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Mydel, (1994).

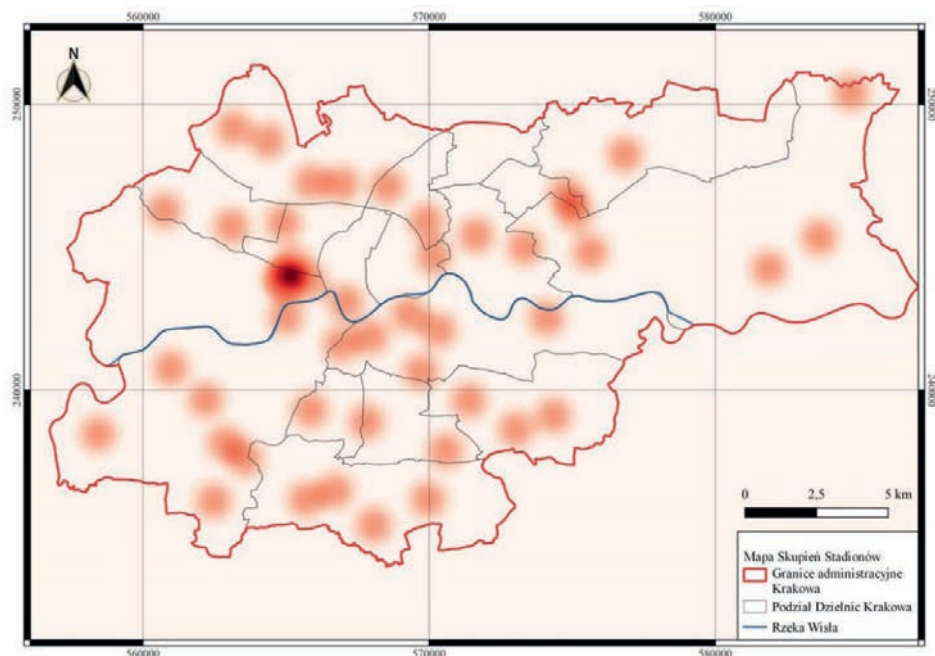
państwa na taką skalę jak miało to miejsce w poprzednim ustroju. Równolegle postępował proces odłączania klubów od patronackich zakładów pracy. Kluby od tego momentu miały być zdane same na siebie, prezesi i działacze klubowi musieli radzić sobie sami w nowej rzeczywistości. Największą przeszkodą w rozwoju, była bariera finansowa. Kluby były w większości wcześniej własnością materialną patronackich zakładów pracy, podobnie jak obiekty sportowe na których występowały. Zakłady opiekowały się klubami na różne sposoby, między innymi opłacając i zatrudniając pracowników klubowych oraz sportowców. Nie trudno zatem stwierdzić, iż zmiany związane z transformacją miały olbrzymi wpływ na wygląd i rozwój sportu w tamtym czasie (Mańkowski, 2022), (Kowalski, 2010). Zmiany w zakresie przemian gospodarczych w latach 90-tych doprowadziły do problemów finansowych wielu klubów, nie tylko z Krakowa. Zamykanie sekcji sportowych w klubach wielosekcyjnych było powszechnym zjawiskiem. Zmiany własnościowe obiektów sportowych, które przechodziły w posiadanie miasta lub bezpośrednio do rąk klubów generowały dodatkowe koszty dla krakowskich zespołów w ich utrzymaniu. Sytuacja ekonomiczna klubów zaczęła się nieco poprawiać na początku XXI w., gdy w piłce nożnej w Polsce zaczęło pojawiać się zjawisko sponsoringu z sektora prywatnego. Kluby zawodowe zaczynały być obejmowane sponsoringiem podmiotów prywatnych, przykład udanego sponsoringu może posłużyć wykupienie udziałów spółek akcyjnych Cracovii oraz Wisły Kraków, odpowiednio przez firmy Comarch i Tele-Fonika. Zabieg ten przyniósł znaczącą poprawę sytuacji finansowej klubów oraz pozytywnie wpłynął na osiągnięte wyniki sportowe. Obecnie przez zjawisko globalizacji wyróżnia się trzy ścieżki pozyskiwania środków finansowych przez kluby piłkarskie. Najbardziej podstawową formą pozyskiwania środków przez kluby jest sprzedaż biletów, miejsc

na reklamy oraz otrzymywanie środków z sprzedaży praw transmisyjnych. Drugą popularną ścieżką sponsoringu zwłaszcza w Polsce są dofinansowania ze środków samorządowych. Działanie to wiąże się ze świadomością urzędów miast w zakresie posiadania mocnej drużyny sportowej, która wpływa pozytywnie na promocję miasta. Za ostatni przykład może posłużyć pozyskiwanie środków od prywatnych inwestorów, jest to nowoczesna forma promocji firm która wykorzystuje zasięgi sportu w mediach społecznościowych w przyciąganiu dużej publiczności (Wilczyński, Synowska, 2014). Gminy mogą podjąć również szereg działań w zakresie promocji sportu oraz modernizacji obecnej infrastruktury. Wynika to z świadomości korzyści płynących z posiadania dobrych drużyn piłkarskich. Jedną z metod w zakresie promocji sportu w tym piłki nożnej, może być powołanie specjalnych jednostek jak np. ZIS (Zarząd Infrastruktury Sportowej). Obowiązkiem statutowym gminy Kraków jest organizowanie sportu przez władze miejskie. W związku z tym w zakres obowiązków ZIS weszła opieka oraz zarządzanie miejską infrastrukturą sportową (również tej, wynajmowanej klubom), współdziałanie przy organizowaniu wielkich imprez sportowych, oraz partycypacja w modernizowaniu i powstawaniu nowych obiektów sportowych na terenie miasta. Od momentu powołania do życia jednostki Zarządu Infrastruktury Sportowej w 2009 roku, liczba dostępnych boisk w Krakowie wzrosła z 44 do 78. Zwiększając tym samym obecny stan posiadania o 78%.

Przestrzenne uwarunkowania rozwoju sportu oraz rozmieszczenie infrastruktury

Na rozmieszczenie stadionów w mieście wpływ ma więcej niż jeden czynnik. Pierwszym z nich jest kubatura jaką stadion zajmuje w przestrzeni miejskiej. Wraz z popularyzacją piłki nożnej zaczęły powstawać coraz większe i nowocześniejsze stadiony. Ich rozmiar wpływa na planowanie potencjalnej lokalizacji. Kraków na początku XX w. był znacznie gęściej zaludnionym miastem, około 100 tys. mieszkańców w ówczesnych granicach przed 1915 rokiem (ryc. 4). Wynikiem tego obrazu pierwsze piłkarskie stadiony zaczęły powstawać w okolicy krakowskich błoni, ponieważ budowa tak dużych obiektów nie była możliwa do przeprowadzenia w centrum miasta ze względu na zwartą zabudowę oraz sąsiedztwo obiektów sakralnych (Trzepacz, 2020), (Mydel, 1994). Wówczas na obszarze błoni powstały obiekty między innymi: Juvenii (ul. Na Błoniach), Zwierzynieckiego (ul. Na Błoniach), Jutrzenki (obecna ul. Reymonta), Cracovii, stadion (przy ulicy Focha), czy w późniejszych latach Wisły Kraków (przy ulicy 3 Maja). Wiązało się to z niezagospodarowaniem tego obszaru i możliwości przeprowadzenia na nim takich inwestycji. Wynikiem tego w tej części Krakowa występuje największe zagęszczenie obiektów piłkarskich (ryc. 5).

Niezagospodarowany teren nie był jedynym czynnikiem wpływającym na wybór błoni krakowskich jako piłkarskiego ośrodka miasta. Wynikało to również z sąsiedztwa parku Jordana, a także kilku szkół zlokalizowanych w okolicy. To ułożenie przestrzenne sprawiło, iż obszar ten często był wykorzystywany do uprawiania piłki nożnej jeszcze przed powstaniem infrastruktury do tego przeznaczonej (Kowalski, 2010). Istotnym zjawiskiem wpływającym na obecny obraz rozmieszczenia stadionów i boisk na terenie miasta był rozwój terytorialny granic miejskich.

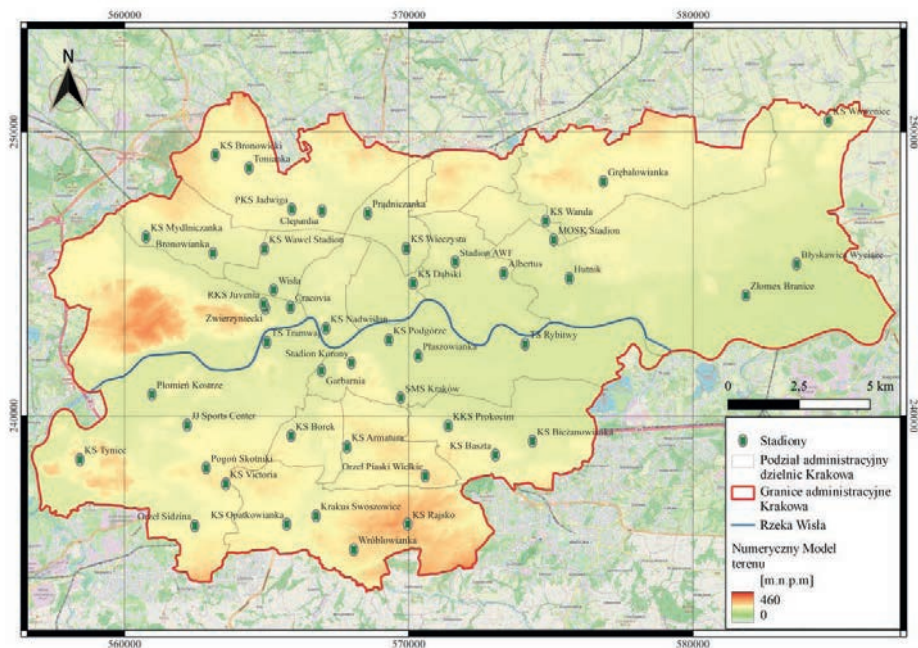

Ryc. 5. Rozmieszczenie stadionów na obszarze Krakowa na przykładzie metody mapy skupień.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Open Street Map

W latach 1909–1915, do Krakowa przyłączono 12 gmin w tym miasto Podgórze. Kolejne poszerzenie granic miało miejsce podczas realizacji planu Generalnego Gubernatorstwa w 1941 roku odnośnie poszerzenia granic. Wówczas granice miejsce poszerzono o rekordową liczbę 30-stu gmin (Mydel 1979). Rozwój terytorialny sprawił, iż nowe granice miejsce zaczęły pochłaniać istniejące już obiekty klubów z poszczególnych gmin. Z perspektywy rozmieszczenia infrastruktury sportowej ważnym wydarzeniem było także włączenie Nowej Huty do Krakowa w 1951 roku. Budowane i planowane praktycznie od początku nowo włączone osiedle, pozwoliło na budowę wszelkiej infrastruktury sportowej w jego przestrzeni w sposób zamierzony i zaplanowany. Wówczas zaplanowano wybudowanie kompleksów sportowych Wandy Nowa Huta oraz Hutnika Nowa Huta (Kowalski, 2010). Następnym analizowanym zjawiskiem wpływającym na rozmieszczenie infrastruktury sportowej, są uwarunkowania z zakresu społeczno-ekonomicznych. Rzemieślnicze i robotnicze kluby sportowe często rozpoczynały swoją działalność w niedalekim sąsiedztwie zakładów pracy. Głównie nowopowstałe kluby miały wymiar rekreacyjny i propagowały sport wśród ludności klasy robotniczej. Przykładem takiego klubu w Krakowie jest RKS Garbarnia, założona jako KS Lauda w 1921 roku, przez pięciu robotników polskich zakładów Garbarskich na Ludwinowie (Cierpiatka, 2007). W 1973 roku do miasta przyłączono kolejne 22-e kolejne wsie, decyzja ta była determinowana potrzebą uzyskania nowych terenów pod inwestycje. Włączone zostały wówczas takie miejscowości jak Tyniec, Sidzina, Opatkowice, Swoszowice, Wróblowice, Rajsko, Nowy Bieżanów, Libertów, Mydlniki, Wyciąże.

Decyzja ta została podyktowana zabezpieczeniem terenów inwestycyjnych dla zrównoważonego rozwoju miasta. Cechą wspólną nowo przyłączonych terenów był wiejski charakter oraz liczne użytki rolne i tereny leśne (Mydel, 1994). Wraz ze stopniową zabudową i zasiedleniem wcześniej wspomnianych terenów, na ich obszarze zaczęły powstawać zespoły, które miały głównie wymiar amatorski. Rozwój przestrzenny miasta sprawił, iż wszystkie lokalne drużyny z włączonych gmin znalazły się w granicach miejskich wpływając na aktualny obraz ich rozmieszczenia, który jest w miarę równomierny (ryc. 6). Ważną rolę w rozmieszczeniu stadionów ma również topografia i użytkowanie terenu. Aktualnie w Krakowie widać trzy puste przestrzenie w rozmieszczeniu obiektów sportowych, pierwszym z nich jest powierzchnia Lasu Wolskiego w Krakowie oraz okolice ZOO i Kopca Piłsudskiego. Drugim obszarem jest wschodnia część miasta, w której funkcjonował kombinat hutniczy, oczyszczalnia ścieków wraz z licznymi zbiornikami wodnymi. Natomiast trzecią jest Stare Miasto i Rynek Główny w Krakowie, gdzie ze względu na zwartą gęstą zabudowę oraz sąsiedztwa obiektów sakralnych i kulturowych, powstanie nowych boisk i stadionów nie byłoby możliwe do realizacji (ryc. 6) (Mydel, 1994). Obecnie planowanie budowy dużych stadionów w Krakowie jest mocno utrudnione. Wpływ na to ma obecny plan miasta wraz z jego zabudową oraz syndrom NIMBY (ang. *Not in my back yard*), wskazywany przez wielu geografów badających tematykę infrastruktury sportowej jako dużą barierę w inwestycjach tego zakresu.

ryc. 6. Rozmieszczenie stadionów na obszarze Krakowa na przykładzie numerycznego modelu terenu.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Open Street Map

Podsumowanie

Przeprowadzenie analizy dostępnych źródeł literatury i netografii pozwoliły stwierdzić, iż procesy przemian gospodarczych i politycznych miały realny wpływ na wygląd krakowskiej piłki nożnej. Poszczególne ramy czasowe charakteryzowały się odmiennymi procesami społeczno-ekonomicznymi, gospodarczymi oraz politycznymi, które oddziaływały na wygląd piłki nożnej w każdym z okresów. Uwarunkowania historyczne miały bardzo duży wpływ na rozwój tej dyscypliny jeszcze przed I wojną światową. Przełożyła się na to polityka Cesarstwa Austriackiego odnośnie okupowanych ziem oraz uwarunkowania kulturowe. Bagatelizować nie można również roli zasłużonych postaci dla sportu w Krakowie takich jak Henryk Jordan, który skutecznie promował tą dyscyplinę sportu wśród młodzieży.

Głównym warunkiem rozwoju krakowskich klubów sportowych było położenie geograficzne. Kraków i Lwów wspólnie znalazły się pod zaborem austriackim, pozwoliło to na rywalizację sportową pomiędzy tymi dwoma miastami która prowadziła do wzajemnego rozwoju. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku oba miasta znalazły się w granicach II Rzeczypospolitej Polski, obie miejscowości były wówczas ważnymi ośrodkami piłkarskimi w Polsce, z których drużyny święciły największe sukcesy w dwudziestoleciu międzywojennym. Dodatkowo działacze sportowi z tych dwóch miast brali czynny udział w zakładaniu Polskiego Związku Piłki Nożnej. Od lat 50-tych XX w. wskutek zmian politycznych dotychczas mocne krakowskie kluby (Garbarnia, Cracovia) zaczęły notować regres sportowy, w mieście wykreował się obraz jednego mocnego klubu (GTS Wisła Kraków) wskutek ówczesnej polityki odnośnie sportu. Obraz ten został wykreowany poprzez mocny patronat klubu jakim była milicja obywatelska. Rozwój terytorialny oraz gospodarczy w XX w. miał wpływ także na powiększenie się liczby klubów w mieście. Większość z nich miała jednak wydźwięk rekreacyjny i amatorski. Okres lat 90-tych z poprzedniego wieku rozpoczął proces separacji klubów sportowych od państwowych zakładów pracy i resortu państwa. Kryzys gospodarczy w tamtym okresie spowodował trudną sytuację ekonomiczną wielu klubów. Sytuacja ta zaczęła się stopniowo odwracać wraz z pojawieniem się sponsoringu z funduszu prywatnego na początku XXI w. Kluby otrzymały niezbędne wsparcie finansowe, które pozwoliło im ustabilizować swoją działalność oraz zanotować progres sportowy. Na osobny komentarz zasługują również stan infrastruktury sportowej który uległ znacznemu polepszeniu szczególnie w drugiej połowie XX w.

Bibliografia:

- 85 lat Małopolski związek piłki nożnej w Krakowie, 2005, Wydawnictwo GiA, Katowice
Chemicz S., 1982, Piłka nożna w okupowanym Krakowie, wydawnictwo literackie Kraków, Kraków
Kukulski J., 1988, Pierwsze mecze pierwsze bramki, Wydawnictwo literackie Kraków, Kraków
Kowalski Ł., 2010, Sport w przestrzeni miejskiej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków
Mańkowski J., D., 2022, Społeczne czynniki upadku i trwania klubów sportowych w okresie transformacji ustrojowej w Polsce, Uniwersytet Gdański, Gdańsk

- Mydel R., 1994, *Rozwój urbanistyczny Krakowa po Drugiej Wojnie Światowej*, Secesja, Kraków
- Przynoga A., 2012, *Propaganda w Sporcie w PRL na przykładzie Wyścigi Pokoju 1948–1989*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań
- Trzepacz P., 2020, *Stadion piłkarski w przestrzeni miasta: przemiany lokalizacji dużych obiektów infrastruktury piłkarskiej*, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Kraków, s. 115–124,
- Waśkowski Z. (2007), *Uwarunkowania i sposoby wdrażania orientacji marketingowej w klubach sportowych*, Poznań
- Wilczyński P., Synowska K., 2014, *Jakość rozgrywek lig zawodowych piłki nożnej w Polsce a ich finansowanie*, Oficyna wydawnicza AFM, Kraków
- Woźniak W. (2013) *Zawodowe amatorstwo? Futbol w okresie PRL w relacjach polskich piłkarzy* (w:) M. Kazimierczak, J. Kosiewicz (red.) *Sport i turystyka. Uwarunkowania historyczne i wyzwania współczesności*, Poznań: Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu
- Włodarczyk B., 2016, *Łódź jako arena wielkich wydarzeń sportowych – wybrane przykłady*, Uniwersytet Łódzki, Łódź, s. 51–62.
- Hajduk F., 2013, *Funkcje Sportu, wybrane problemy*, rocznik lubuski tom 39 cz. 2, s. 252–260
- Smarzyński, H. (1958). *Henryk Jordan*.
- Broniewski, S. (1959). *Kopiec wspomnień*.
- Netografia:
Historiawisly.pl. www.historiawisly.pl, data 01.06.2022
Wikipasy.pl. www.wikipasy.pl, data 01.06.2022